

N:o 112.

Af herr **J. Byström**, med förslag till ändrad lydelse af § 2 i värnpliktslagen den 5 juni 1885.

I och med den allmänna värnpligtens införande i vårt land sattes mången ung man, som hyste samvetsbetänkligheter mot att låta sig öfvas i vapnets bruk, på de hårdaste prof. Somliga lemnade landet för att på fjerran ort söka en plats, der de ostraffade kunde få lefva enligt sitt samvetes kraf, äfven om de i likhet med mången annan, som flytt undan religionsförföljelse, skulle komma att skicka trånande blickar mot: »Du gamla, du friska, du fjellhöga nord.» Några voro för fattiga att kunna emigrera, och för andra åter var fosterlandet så dyrt och fädernetorfvän så kär, att hellre än de flydde, voro de redo att lida det straff, som möjligen kunde påläggas dem. Många hafva för sin tro, att det för dem varit orätt att öfva sig i vapnets bruk, fått lida ganska mycket.

Som exempel härpå må följande framhållas: År 1873 vägrade flere ynglingar på Gotland att ikläda sig uniform och bära vapen. Bland dessa må nämnas Lars Andersson från Bols, Hafdhem, J. Andersson, Ansarfve, O. Karlsson, A. Nordström, Petter Nordström och Petter Olsson från Tofta, Johan Göranson och Joh. Olsson från Hamre och O. Otenberg från Sundre, hvilka alla af samvetsbetänkligheter nekade att göra krigstjenst och som därför blefvo förda med fångskjuts till exercis- eller mönstringsplatserna. De ställes upprepade gånger i majorsförhör eller för krigsrätt. De dömdes flera gånger till böter från 5 till 50 kronor, och då de saknade tillgångar, fingo de aftjena böterna i fängelse.

O. Olsson från Hamre, Gotland, hvilken var sina föräldrars och
Bih. till Riksd. Prot. 1901. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 35 Häft. (N:o 112.) 1

en sjuk systems enda stöd, fick, då han år 1872 af samvetsskäl nekade göra krigstjenst, ett års straffarbete och 1874 ännu ett års straffarbete. Sålunda in alles två år.

C. J. Lundberg från Hafdhem, Gotland, hvilken lefde i torftiga omständigheter och hade en sjuklig hustru och flera minderåriga barn, rycktes från sin familj och dömdes för sina samvetsbetänkligheter mot vapentjenst till ett års straffarbete.

D. J. Danielsson från Lau, Gotland, dömdes på grund af samma anledning till ungefär samma straff som den föregående.

Karl Danielsson från Lau, Gotland, dömdes af samma skäl till enahanda straff som den föregående.

Lars Petterson från Lau, Gotland, dömdes för sina samvetsbetänkligheter mot exercisen första gången 1872 till ett års straffarbete och andra gången 1874 till ett år och fyra månaders straffarbete. Således sammanlagdt två år och fyra månaders straffarbete.

Lars Johansson, likaledes från Gotland, fick sammanlagdt två års och fyra månaders straffarbete, då han vidblef den ståndpunkt, som syntes honom anvisad i den heliga skrift.

Lars Jakobsson från Hamre, Gotland, hvilken var familjefader, dömdes 1874 till ett års straffarbete för sin vägran att göra krigstjenst. Detta tyckes dock ha blifvit mer, än den arme mannen stod ut med, ty han dog i fängelset.

Joh. Langren från Lau, Gotland, en fattig arbetare, togs ifrån en hjälplös hustru och två barn och dömdes till ett års straffarbete.

P. Nilsson från Hamre dömdes 1874 och 1875 till sammanlagdt två års fängelse.

Alla dessa nu nämnda män voro kända för sedlighet och gudsfuktan, och det straff, de ledo, fingo de, emedan de icke ville förneka sin tro. Sammanlagdt fingo de 14 års fängelse eller straffarbete.

Men det är icke endast på Gotland, vi finna personer, som på grund af samvetsskäl hellre underkasta sig det straff, som kan påläggas dem, än att ikläda sig uniform och göra krigstjenst. Bland sådana må ytterligare nämnas följande:

År 1879 dömdes Sven Nilsson af krigsrätt vid kongl. Vendes artilleriregemente till trettio dagars mörk arrest.

Jöns Jönsson från Kyrknäs i Vermland dömdes 1880 till sex månaders fängelse.

Måns Anders Persson från Yttermalung dömdes något senare än den föregående till straff för af samvetsbetänkligheter föranledd vägran att öfva sig i vapnets bruk.

Jöns Cederholm från Kyllingeröd vid Degerberga dömdes 1884 till två månaders fängelse, bötade 1885—90 sammanlagdt nära 200 kronor, reste 1891 till Amerika, återkom med förstörd helsa 1893 och hemtades då med *kronoskjuts, som han fick betala med 23 kronor. I trettio dagar hölls han så på sjukhuset, hvarifrån han utskrefs som obotlig och oduglig till krigstjenst.*

Ola Svensson från Hammar vid Kristianstad dömdes år 1886 af krigsrätten vid kongl. Norra skånska infanteriregementet till två månaders fängelse.

A. Hansson från Orsa dömdes af krigsrätt vid kongl. Dalregementet år 1888 till tre månaders fängelse. Denne Hansson har senast förlidet år i fängelse för femte gången aftjent honom ådömda böter.

Job. Fredr. Forsström från St. Tuna dömdes 1889 till två månaders fängelse.

Alfred Nilsson från Domnarfvet dömdes vid kongl. Dalregementet år 1888 till två månaders fängelse för af samvetsbetänkligheter föranledd vägran att göra krigstjenst. År 1899 vägrade Nilsson å nyo och dömdes då till ytterligare åtta månaders fängelse. När Nilsson suttit fängslad en tid, begynte hans mod att svigta. Han begärde nåd, hvilket han erhöll mot löfte om att exercera. Utkommen, kände han sig dock ej lycklig, utan tärdes af inre oro, så att han beslöt sig för att åter vägra. Nu hade han dock gifvit Konungen sitt ord, och detta kunde han ej utan vidare bryta. Då sålde han åtskilligt af det lilla, han egde, för att kunna göra en resa till Stockholm och afgifva en förklaring inför vederbörande. Han träffade dock icke Konungen, och när han ytterligare vägrade att göra militärtjenst, blef han dömd till ett år och sex månaders straffarbete.

Efter utståndet straff reste Nilsson till Tyskland. Der kunde han dock ej uppehålla sig, utan återkom för att 1894 å nyo ansättas af vederbörande tjenstemän.

Vid fjerdingmannens ankomst knäböjde han tillsammans med sin djupt förkrossade maka, och anförtröende sin sak åt Gud följde han med till mötesplatsen. Der undersökte man honom tvenne gånger, och när man äntligen upptäckte, att han var något sned i ryggen och att hans ena långfinger var något krokigt, så kasserades han.

Karl Augustsson från Edsberg dömdes år 1893 till åtta dagars mörk och åtta dagars ljus arrest och, när detta ej hjälpte, till sex månaders fängelse. År 1894 nekade han åter att exercera. Men nu upptäckte läkaren, att han hade ondt i benet, och så blef han kasserad.

N. Broberg från Mjällby, hvilken uppgifves ha varit predikant

har äfven lidit fängelsestraff för samvetsbetänkligheter mot fullgörande af krigstjenst.

Jöns Månsson Risberg från Kjäflinge fick år 1894 tre månaders fängelse och år 1895 ytterligare fyra månaders straffarbete.

J. A. Gustafsson från Malmö erhöll tre månaders fängelse år 1895.

År 1895 dömdes Gustaf Verner Persson af krigsrätten vid Karlsborgs fästning till två månaders fängelse och året derpå till 20 kronors böter, som aftjenades i Mariestads fängelse.

Frans August Klingberg från Mosstorp dömdes år 1896 till åtta dagars mörk arrest och sedan till straffarbete, såsom följande afstraffningsbevis mäler:

»Att Frans August Klingberg härstädes undergått honom af Skaraborgs regementes krigsrätt genom utslag den 25 maj 1896 i förmågo af 84 § strafflagen för krigsmagten ådömdt tre månaders straffarbete, hvilket slutade den 9 augusti samma år, varder på Klingbergs begäran intygadt.

Skaraborgs länsfängelse den 20 januari 1897. *N. G. Westin*, fängelsedirektör.»

Per Lundin från Siljansnäs, som nekade att göra krigstjenst 1896, fick tre månaders fängelse och dömdes ytterligare 1897 till sex månaders straffarbete.

Karl Henning Klingberg dömdes till 10 kronors böter för uteblifvande från mönstring 1892, fastän han var närvarande vid denna och der vid uppropet förklarade för befälet, att han ej kunde exercera, därför att hans samvete förbjöd honom det. Han aftjenade böterna på sätt följande afstraffningsbevis gifver vid handen.

»Som Karl Henning Klingberg från Amne härad saknat tillgång för gäldande af de honom enligt landshöfdingeembetets resolution af den 18 maj 1892 ådömda böter för uteblifvande från inskrifningsförrättningen, 10 kronor, så har bemälda Klingberg, jemlikt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes i länet förvaltningsbeslut af den 20 september 1892, i länscellfängelset härstädes i stället undergått fyra dagars fängelse, som slutats den 28 samma månad.

Betygas Skaraborgs länsfängelse den 24 december 1896. *N. G. Westin*, fängelsedirektör.»

Flera liknande exempel skulle kunna anföras, då personer på grund af sina samvetsbetänkligheter mot krigstjenst ådömts straff. Är

1897 blefvo åtskilliga sådana dömda på Gotland, hvarvid äfven en kapten, ledamot af krigsrätten, hyste betänklighet mot edens afläggande. I Dalarne hafva flere ynglingar nyligen aftjent fängelsestraff.

Se bilagorna 1 och 2.

Men här kan icke vara fråga om, huru stort deras antal är, som lida, utan om principen; ty är det orätt att döma t. ex. ett tusen personer, för det de hysa samvetsbetänkligheter mot krigstjensten, så är det principiellt lika orätt att döma en.

Det lidandets mått, som till äfventyrs å ena sidan kan fordras för att visa, att det rörande dessa samvetsömme gält verklig öfvertygelse, och å den andra sidan kan behöfvas för att framkalla en nödvändig lagförändring, borde vara fullt. Det bör anses vara så mycket större som dessa personer icke i något som helst afseende äro farliga för samhället. De äro fredliga medborgare, som icke gjort sig skyldiga till laster och brott. De lefva ett fromt lif och vilja vara trogna undersåtar. De vörda Konungen och älska fäderneslandet, men de hålla före, att de kunna visa Konungen sin vörndnad och fosterlandet sin kärlek utan att lära sig vapnens bruk. Det gifves ingen anledning att antaga, det de förakta den inspirerade uppmaningen: »Älsken bröderna, frukten Gud, ären Konungen».

Man kan visserligen tycka att dessa ynglingar, som på grund af sin religiösa öfvertygelse ej vilja bära vapen, hafva en origtig uppfattning af det bibelord, som de tro på.

De, som hafva en annan mening härom, må dock ej allt för mycket förtycka dem därför, synnerligen som dessa samvetsömme haft meningsfränder i både äldre och nyare tider. Många af de frommaste och mest ansedda männen i den äldsta kyrkan voro emot krigstjensten, och det sades bland religionslärarne: »Det är ej tillåtet för den rättfärdige att taga del i krig.» Kväkarne eller »Vännerna» äro ett af den senare tidens samfund, som ansett krigstjensten oförenlig med kristendomen. Detta framgår bland annat af den adress, som engelska kväkarsamfundet vid sin senaste konferens i London beslöt att genom en deputation tillställa vår Konung, som då vistades i den engelska hufvudstaden. Denna adress är af följande lydelse:

»Till Oscar II, konung af Sverige och Norge.

Vi, medlemmar af »Vännernas» religiösa samfund, samlade till årsmöte i London, bedja vördsamt att till Konungen få framställa en underdånig anhållan rörande en sak, som står i samband med religionsfrihetens stora princip och dess helgd i Sverige och Norge.

Några norska medborgare befinna sig, efter hvad som meddelats oss, för närvarande i fängelse, därför att de icke deltagit i militärofningarna såsom lagen påbjuder.

En medlem af vårt samfund i Norge, Sören Stakland från Skjolds socken, hvilken är en enkas enda son, har fyra särskilda gånger från år 1896 till 1899 förts bort från sin gård och insatts i fängelse för en tid vexlande mellan 30 och 60 dagar — och det därför, att han på grund af sina religiösa åsikter vägrat deltaga i militärofningarna. Han arresterades för femte gången nu i år och fördes till Stavanger; och ehuru han efter några dagar lössläpptes och tilläts att återvända hem, antaga vi, att han under kommande år skall underkastas samma behandling.

På samma gång vi såsom samfund under 250 år känt oss nödsakade att fastslå, att allt krig är oförenligt med vår herres Jesu Kristi hela lära och exempel, äro vi medvetna om, att flertalet menniskor både i vårt och andra land betrakta krig såsom ett oundvikligt ondt, och att de på grund häraf anse krigshärar och rustningar nödvändiga.

Vi tro att den dag skall komma, då detta icke längre blir fallet, och då det ena folket icke mera skall draga svärd emot ett annat; men detta stora mål kan nås endast derigenom, att den enskilde är trogen sin öfvertygelse.

Då någon är öfvertygad om, att krig är otillåtet, måste han vara trogen denna sin öfvertygelse. Och då allvaret i hans tro bevisas genom hans handlingssätt, i det han är villig att lugnt underkasta sig följderna af sin vägran, anhålla vi, att sådana personer icke må blifva behandlade som brottslingar.

Då skälet, hvarför personer nu äro fängslade, därför att de vägrat göra krigstjänst, tydligen är, att de framför allt önska vara lydiga Kristus, anhålla vi vördsamt hos Konungen om deras frigifvande, vissa derom att, äfven om de icke kunna tjena sitt land som soldater, de dock skola dokumentera sig såsom goda och trogna medborgare, hvilkas exempel skall blifva till största välsignelse för folket.

Ett stort antal norrmän och svenskar hafva under de flydda åren emigrerat till Förenta Staterna eller annorstädes, och i många fall har orsaken varit deras insigt om militärtjänstens förkastlighet.

Dessa emigranter hafva i allmänhet varit sådana, att deras afresa från fosterlandet inneburit en stor förlust för detsamma. Om genom någon modifikation af gällande lagar detta kunde undvikas, skulle det nödvändigtvis medföra en vinst för landet.

Vi våga tro, att ett gynsamt upptagande af vår anhållan skulle för Konungen och den mer tänkande allmänheten både inom och utom hans egna land blifva en anledning till varaktig tillfredsställelse.

Under önskan, att den allsmäktiges välsignelse måtte hvila öfver Konungen och hans folk, teckna vi förnödnadsfullt

Vännernas i Storbritannien årskonferens.»

Det har under alla tider funnits sådana personer, som tolkat mästarens från Nazaret ord så, att de ansett sig hindrade att göra krigstjenst. Att en dylik tolkning kan hafva något fog för sig, kan man finna äfven af följande ord, som tidningen Vårt Land i ett stämningssfullt ögonblick för något år sedan uttalade:

»Genom tidsåldrarna bär den kristna kyrkan fortfarande fram gudsfridens härliga evangelium, icke i hopplös misströstan och icke därför att det en gång blifvit hennes vana, utan i segervisshetens kraft. Allt efter som seklernas väkter skrida, växer med millioner och nya millioner den oräkneliga skaran af alla dem, till hvilka hon fått räcka den djupa och äkta fridens gåfva: frid i lifvet, frid i döden, evig frid. Och visst har också hennes fridsbudskap blifvit en magt inom och mellan folken. I alla händelser är det säkert, att hon och hon allena har nyckeln till alla fredsfrågors varaktiga lösning. Ty hvad som i denna del af menskliga krafter göres, skall i längden visa sig som fredsdrömmar allenast, bräckliga tankebyggnader af välmenta menniskor.»

Och en af Göteborgs största och inflytelserikaste tidningar säger, att ingen, som läst nya testamentet, kan neka, att derur kunna hemtas sådana skäl mot bruket af vapen, på hvilka godt kan grundas den uppfattning, att det är synd att bära kronans gevär.

Att det ibland ett helt folk finnes naturer, som äro känsligare och mildare än andra är naturligt, och derpå hafva vi många exempel. Det har funnits sådana under alla tider och väl bland alla folk. Så är det ock somliga menniskor, som hafva ett ömmare eller känsligare samvete. Och ett vaket och känsligt samvete bör väl anses vara någonting lofvärdt och godt.

På den af teologer och filosofer mycket omhandlade frågan, hvad samvetet är, lyder det populära svaret: Samvetet är guds röst hos menniskan. Detta svar må i hufvudsak anses riktigt. Samvetet är intet annat än gudsmedvetandet såsom normgifvande och bestämmande för menniskans handlingssätt, men detta gudsmedvetande i förbund med själfmedvetandet, det är med hennes medvetande af sitt eget sanna väsen såsom skapat af Gud och till Gud, detta medfödda gudsmed-

vetande och sjelfmedvetande i förening skulle såsom sådant vara ett ljus, som upplyser hela människan; men vi veta alla, att så icke är. Det har blifvit fördunkladt, och vi känna alla, huru långt denna andliga för-
 mörkelse, hvarom fråga är, kan sträcka sig; men en rest återstår dock alltid af detta ljus hos hvar och en, som ännu gör något skäl för namnet af människa, och det är den obetingade vissheten med sig sjelf derom, att han skall handla rätt efter sin öfvertygelse, vid äfventyr att eljest förspilla sig sjelf. Men om nu en människas öfvertygelse är illa grundad, är orätt och falsk? Det förändrar ingenting i saken; hon är i alla fall, så länge hon hyser densamma, skyldig att handla i enlighet dermed. Men om hon dermed kommer i kollision, i strid med samhällets lagar? Det upphäfvur icke heller denna skyldighet; hon måste likväl göra det och naturligtvis underkasta sig följderna. Att säga, att hon med godt samvete kan underlåta det, emedan samhället, då det bjuder henne att handla emot hvad hon anser vara rätt, öfvertager ansvaret för hennes handlingssätt, går icke an. De första århundradenas kristna skulle då med godt samvete hafva kunnat strö ut litet rökelse på altaret åt kejsarens genius eller åt Jupiter Capitolinus och Zeus Olympius, men de gånvo hellre sitt lif, än de gjorde det. Med andra ord, de ansågo sig icke hafva rätt att öfverflytta ansvarigheten för hvad de gjorde eller icke gjorde från sig sjelfva på staten, och vi prisa dem för det. Att staten ville, att de skulle synda (något, som den för öfrigt på intet sätt medgaf), gör dervid intet till saken; så tror hvar och en, som befinner sig i liknande omständigheter, och här handlar om intet annat än om rättigheten att för en såsom orätt ansedd handling öfverflytta ansvarigheten från sig sjelf på samhället, som anbefaller densamma. Att personen är ansvarig inför Gud för det sätt, hvarpå hon kommit till och fastnat i sin öfvertygelse, i fall den är orätt och förkastlig, skall härmed visst icke nekas; men det är en sak för sig, som icke hör till det, hvarom vi nu tala.

Men samhället — skall det då icke göra afseende på samvetets fordringar hos sina enskilda medlemmar i dessa fall af kollision? Här måste man skilja mellan olika fall. En människas samvete kan till den grad vara förmörkadt, att det tillåter, ja, manar till att göra sådant, som är moraliskt orätt och förkastligt under alla omständigheter, och här skall och bör staten naturligtvis icke gifva efter. Men icke följer deraf, att staten skall martera människor, som icke begära bättre än att få lefva i fred och lemna andra i fred, för det de af samvetsbetänkligheter genom missförstånd, låt vara af ett kristendomens bud, icke kunna tjena samhället i en sak, der deras tjänst, ett jemförelsevis ringa fåtal som

de äro, mycket väl kan umbäras. Det är emellertid, hvad som nu sker hos oss med dem, som af denna orsak vägra att deltaga i vapenöfningarna.

Emellertid borde man ej anse vägran att göra krigstjenst, då det sker af samvetsuskäl, såsom ett brott, hvilket skall straffas. Om man likväl vill betrakta den såsom en förbrytelse, så böra väl de, som förgå sig mot samhället på detta sätt, få åtnjuta åtminstone lika rätt med förbrytare i allmänhet; men det är hvad som nu icke eger rum. Då en beväringsskyldig förklarar sig af samvetsuskäl förhindrad att deltaga i vapenöfningar för att utbildas till soldat, så är det ju icke hans mening, att hans samvete är af den högst underliga och besynnerliga beskaffenhet, att det endast för det löpande året förbjuder honom detta, utan för alltid. Vägran att göra krigstjenst för alltid är således hans förbrytelse, om en förbrytelse eger rum, och för den skall han därför straffas, om hans handlingssätt öfver hufvud skall beläggas med straff, en gång för alla. Men hur gör man nu? Man dömer honom första året till t. ex. sex månaders fängelse, andra året kallar man honom åter till att undergå vapenöfning, och då han trogen sin öfvertygelse vägrar, dömer man honom till t. ex. ett års straffarbete, och så undan för undan, der man vill vara konsekvent. Som ett exempel må anföras, att, sedan beväringssmannen vid lifregimentet till fot Henrik Karlsson från Loggostorp i Nerike aftjenat fängelsestraff för år 1897 vägrad krigstjenst, dömdes han 1898 till åtta dagars mörk arrest för fortsatt vägran. Han anförde religiösa skäl för sitt nekande att taga vapen. Straffet, ehuru ingen småsak, var mildare än det förut vanliga, men detta ändrar ingenting i hufvudsaken och visar på samma gång godtyckligheten af det system, som råder. Ena gången dömes till fängelsestraff af olika utsträckning, från några månader till 1½ år; andra gången till mörk arrest, från 8 ända till 30 dagar o. s. v. för samma sak! Icke är detta ett förhållande, som bör ega rum i ett lagbundet samhälle. Tvärt om är det ett förfarande, som onekligen har likhet med det gamla till den hedniska förföljelsetiden hörande sättet att genom tortyr tvinga människor — icke att bekänna hvad de möjligen gjort sig skyldiga till, utan hvad som är ännu värre — att afsvärja sin tro. Detta är upprörande.

Det sätt, på hvilket man i Sverige behandlat samvetsömna beväringssynglingar, har emellertid väckt icke litet uppseende och framkallat röster både i hemlandet och på annat håll, hvilka ej blott mana till mildhet mot de lidande utan också ingifva hopp om en bättre tingens ordning i detta fall. Opinionsen går mer och mer i den riktningen, att

de, som af samvetsbetänkligheter ej vilja öfva sig i krigsvapnets bruk, ej böra behandlas som brottslingar och i likhet med dem straffas.

Härom säger t. ex. Göteborgs handels och sjöfartstidning: »Det är styggt, att dessa straffbestämmelser för en handling, hvilken tydligen har rena samvetsbetänkligheter till sin grund, skola fortfarande gälla och tillämpas i vårt land. Sjelfva den ryska militarismen, hvilken ej är öfverdrifvet hänsynsfull eller vekhertad, har måst gifva vika för mennoniternas bestämda vägran att bära vapen, och ryska regeringen låter numera denna sekts medlemmar bland de värnpligtige gå till sjukvården eller civil sysselsättning. Det vore enkelt nog att göra på samma sätt här i Sverige.»

Stockholms Dagblad säger i en diskussion om denna fråga bland annat: »Kan för här afsedda värnpligtige någon undantagslagstiftning åstadkommas — och att detta må finnas möjligt, är som sagdt äfven vår önskan — bör den alltså icke blifva halfmesyr af nyss antydda slag, utan den måste utgå från att vägran på grund af samvetsbetänkligheter att bära vapen vore att anse icke som ett brott, men som en laglig anledning till befrielse från vapentjensten under de vilkor, staten ansåge sig böra uppställa.»

Aftonbladet m. fl. pressorgan hafva ock vid flere tillfällen uttalat sig emot den gängse bestraffningen af dem, som hysa samvetsbetänkligheter mot krigstjensten, och tidningen Dagen yttrar: »Men här föreligga dock verkligen ömmande fall. Icke en utan många gånger har man sett unga män, som hellre underkastat sig fängelse och lidande af alla slag, än de funnit sig uti att låta sig öfvas i vapnets bruk. Hela deras uppträdande har visat, att de ej handlat af lättsinne eller feghet, utan i djupaste allvar och fullkomligt god tro på sin saks rättvisa. För vår del hafva vi svårt att förstå en religiös åskådning, som förbjuder ens arm att i nödens stund bära vapen för frihet och fosterjord. Men der det är visst, att denna ståndpunkt framgår ur djup och allvarlig religiös öfvertygelse, der måste den äfven respekteras.»

Uti 16 § regeringsformen är ju äfven stadgadt, att »Konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin religion, så vidt han derigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer». Dermed är äfven uttryckt, att också dessa i god tro handlande försvarsvägrare hafva rätt till skydd för sina samveten inom samma gränser som alla andra, och att staten inom dessa gränser måste i sin lagstiftning taga hänsyn äfven till dem. Svenska Morgonbladet framhåller: »Hur orimligt är det icke att med fängelse och straffarbete martera sådane unge män (som

en nyligen straffad)! Hur onyttigt och ändamålslost! Om han vore villfarande, icke kunde väl arrestens mörker bringa honom ljus! Icke kunde väl fängelsets argumentation göra det klart för honom, hvad de heliga skrifterna lära om kristnas förhållande till kriget!

Är han villfarande, skall han väl i all rimlighets namn upplysas, men icke sättas i mörk arrest!

Detta senare förfarande är absolut förkastligt inom en kristen stat. Det är ett barbariskt, grymt sätt, som möjligen kan anstå vildar, men alldeles icke civiliseradt folk.»

Men det är ej blott dessa yttringar, som gifvits till fromma för de förföljdas sak. Riksdagens Andra Kammare har också ansett frågan vara af den betydelse, att den rörande den samma beslöt 1898 en skrivelse till Kongl. Maj:t, som åter hänvisade den till en komité för utredning. Då denna sak var före i Andra Kammaren, uttalade bland andra herrar A. Hedin och P. Waldenström sin lifliga önskan, att något skulle göras för de samvetsömme beväringssynglingarne.

Herr Hedin sade: »Nu är det visserligen så, att jag för min del icke kan förstå, att samvetsbetänkligheter skola möta mot lagens bud: du skall öfvas i vapnens bruk till försvar för dina närmaste, för allt, som är dig kärt och dyrbart, för ditt land. Jag kan icke förstå det. Men hvad rätt har väl jag att sätta mitt omdöme öfver andras, att förklara, att mitt samvete är ett upplyst samvete och de andras ett vilsefördt samvete — hvad rätt har jag dertill? Det spörsmålet kan väl träda fram för något hvar af oss, om vi erinra oss, att den fråga, som motionären här bragt å bane, är en mycket gammal fråga, att den kristna kyrkans historia har från hennes äldsta dagar antecknat namnen på martyrer, som lidit döden för sin vägran att bära vapen. Om vi erinra oss, att längre fram i mensklighetens historia, i nyare tider, ett religiöst samfund, hvars vackra roll i mensklighetens, om jag så får säga, religiöst-moraliska utvecklingshistoria icke är okänd för någon, »vännernas» samfund, eller, för att begagna ett namn, som en gång var, men numera icke är ett öknamn, »qväkarnas» samfund — att det hyste samma åsigt som de martyrer från andra och tredje seklet efter Kristus, om hvilka jag nyss talade — när vi tänka på dem, så hafva vi anledning allesammans att ställa till oss det spörsmålet: hafva vi rätt att sätta vårt kalla förståndsresonnement mot dessas varma lefvande känsla och tro? Nej, vi hafva det icke.

Eller skall jag säga, att lag, hvilken den än må vara, står så högt, är så oantastlig, att det icke sker dem, som trotsa den, annat än rätt, när de för detta sitt trots dömas till det straff, lagen bestämmer?

Nej, säger jag. Icke står jag här för att predika olydnad mot lagen, men jag kan icke underlåta att påminna derom, att det ofta har inträffat, att i samtiden en minoritet och i eftertiden ett flertal, för att icke säga efterverlden enhälligt, har prisat och berömt dem, som, i trots mot lagen, för sitt trots mot lagen dömts till straff och lidande för sin tro, och om hvilka vi nu erkänna: dessa hafva befordrat mensklighetens framsteg. Om det är så, som en prestman i Stockholm för någon tid sedan uttryckte sig, att vi numera alla här i landet »från konungasonen till och med torparedottern» få fritt bekänna vår öfvertygelse i religiösa ting, hvem, hvilka hafva vi mest att tacka för de vunna framstegen, om icke dem, som, för icke länge sedan här i landet, med visshet om, hvad öde de gingo till mötes, bekände sin tro, afföllo från den rena evangeliska läran och dömdes till landsförvisning, eller dem, som, därför att de på en söndag, tillsammans med ett antal oskylda, läst »Fader vår» och några kapitel i bibeln, dömdes till böter, förvandlade, jemte böterna för sabbatsbrott, till fängelse vid vatten och bröd? De ha i större mån än de, som skrifvit och talat för samvetsfriheten, här i landet varit samvetsfrihetens förgångsmän och banbrytare. Derfor få vi icke säga om hvar och en, som trotsar lagen för samvetsfrihetens skull: han är en lagbrytare, han är sitt straff värd.»

Och herr Waldenström yttrade: »Jag har velat säga, att man icke får för svårigheters skull affärda en fråga, som i alla fall icke låter affärda sig, utan oemotståndligt fordrar sin lösning. Man kan dock icke genom lag reglera människors öfvertygelse. Det finnes, och kommer säkerligen alltid att finnas, personer som läsa den heliga skrift på sådant sätt, att de deri icke kunna se annat än att hon, som de från barndomen lärt att betrakta såsom guds ord, förbjuder dem att bära vapen. Och man måste taga hänsyn till dessa personer och deras af öfvertygelse föranledda samvetsbetänkligheter. — — —

Att det går för sig att i vårt land införa ändring i bestående förhållanden i detta afseende, kan så mycket mindre falla mig in att be tvifla, som jag vet, att man, såsom redan anförts, till och med i Ryssland måst gifva vika för samvetsbetänkligheter hos mennoniterna. Qväkarne både i England och Amerika äro befriade från värnpligt.»

Den kongl. komité, som haft denna fråga under ompröfning, har gjort det medgifvandet, att den fann det »synnerligen önskvärdt, om ändring kunde åstadkommas i det förhållandet, att värnpligtig vid upprepad, af samvetsbetänkligheter föranledd vägran att deltaga i vapenöfning måste dömas till frihetsstraff på längre tid». Men komitén har märkligt nog och till mångens ledsnad ej kunnat finna någon utväg till

lindring i de straff, som tilldömas de samvetsömme. Oss synes dock som, om viljan varit god, skulle åtminstone något slags utväg hafva kunnat uttänkas. Men så har emellertid ej skett. Det är väl också såsom en följd häraf som det nya värnpligtslagförslaget icke alls talar något om denna sak. Skola de samvetsömme äfven hädanefter som hittills behandlas såsom förbrytare? Detta är en så mycket allvarligare fråga, som vi nu stå inför utsigten att få ökad tunga för försvaret. Skall man dertill foga eller ytterligare lägga samvetstvänget, synes den äfven i öfrigt tunga bördan blifva alldeles för tung. Och det kan omöjligen gagna någon, men väl blifva till skada för många. De ord, som professor O. F. Myrberg yttrade i sin tidskrift »Bibelforskaren» 1897, må i detta sammanhang anföras. »Det vore i sanning illa, om till de bördor, som den ökade värnpligten pålägger vårt folk, äfven skulle komma ett sådant ondt som att vänja det vid att anse och akta religion och samvete för ett intet emot den blinda lydriad, som hör till militärtjensten. Det är icke utan, att militarismen med sitt kraf på denna blinda lydriad är en verklig fara för vårt land i detta afseende. Ett afskräckande bevis derpå lemnades vid krigsrättens första sammanträde i fråga om de båda gotländska ynglingarne, då en af krigsrättens ledamöter vägrade att aflägga domareeden, emedan det stred emot hans samvete, men, sedan rättens ordförande befalt honom att gå eden, gjorde detsamma under uttrycklig förklaring, att det skedde, »emedan han måste åtlyda förmäns befallning». Har man rätt att på kommando handla emot samvetets bud? Är detta den grundsats, till hvilken våra officerare uppfostras, så bevare oss Gud för sådana lärare och sådan lärdom!

Skulle det då hafva kommit så långt, att det hör till den militära katekesen i vårt land, att den blinda lydriaden för förmän går före pligterna både mot Gud och fäderneslandet?»

Men äfven ur klokhetens synpunkt är befrielse från krigstjenst för dem, hvilka af samvetsskäl icke kunna vara med, i hög grad att tillstyrka. I Moses lag förekom den visa bestämmelsen, att vid uppåd till krig skulle den man, »som är rädd och hvilkens mod svigtar», få gå hem igen, »att icke hans bröders mod måtte blifva fegt såsom hans». Bristen på mod gälde således såsom ett skäl för befrielse från krigstjensten, emedan lagstiftaren icke utan skäl ansåg, att modlösheten lätt kunde smitta de öfriga. Men om frånvaron af mod hos en dol af de stridande äfven inverkar på de öfriga på ett för stridens utgång ogynnsamt sätt — hvad tror man då, att det skall inverka, att det inom hären finnes män, som strida under medvetande af att de handla orätt deruti, att de göra det? Männe den, som mot sin vilja drifves till striden, kränkande

sitt samvete, måtte han kan strida med mod och ingifva andra mod? Redan ur synpunkten af härens krigsduglighet är därför afskaffandet af straffbestämmelser för dem, som af samvetsskäl vägra att deltaga i vapenöfningarna, en nyttig och välbetänkt åtgärd.

Men, säger man, antag, att de, som af verkliga samvetsbetänkligheter vägra att ikläda sig uniform och exercera, erhöles befrielse derifrån, så komme många att låtsas samma öfvertygelse som de andra om det orätta i krigstjensten endast för att såmedelst erhålla en lätt befrielse från militäröfningar. Mot denna förmodan må framhållas:

För det första torde man väl få hoppas, att de unga män, som här äro i fråga, icke i någon nämnvärd mån skola framträda som lögnare inför vederbörande myndigheter. Att tänka annorlunda, synes mig strida mot vårt ansedda folks moraliska medvetande. Vidare äro åtminstone de flesta af dem medlemmar af kyrkan och hafva åtnjutit hennes fostran och lärt sig vigten af budet: »Du skall icke bära falskt vittnesbörd». Dertill kommer, att de uppväxt i ett land, som i allmän bildning kan mäta sig med hvilket annat land som helst.

För det andra är det icke min mening, att de unge män, som på grund af samvetsskäl befrias från militär öfning, också skulle befrias från att uträtta annat arbete för statens räkning. De skulle åläggas lika besvärligt arbete som att exercera och, om så auses rätt, äfven för en längre tid än den, vapenöfningarne upptaga. För dessa samvetsömna bör det ock kunna gifvas lämplig sysselsättning i kronans tjenst, t. ex. vid utdikning af mossar, odlande af jord, vägars anläggning, jernvägsbyggnader, broarbeten, skogsskötsel, vissa ångbåtsfarleders upprensning och dylikt. Men de närmare bestämmelserna härom må lemnas åt Kongl. Maj:t. Något liknande är ju redan nu stadgadt rörande lapparne, om hvilka det heter i värnpligtslagens 54 §:

»Af Konungen bestämmes, om och i hvad mån samt under hvilka vilkor befrielse från de i denna lag föreskrifna skyldigheter må kunna tills vidare medgifvas den nomadiserande lappbefolkningen.»

De ynglingar, som ej hysa samvetsbetänkligheter mot krigstjensten, skola säkerligen under sådana förhållanden föredraga att exercera hellre än att kommenderas ut på arbeten, hvilka dels äro kanske svårare och dels kunna taga längre tid i anspråk.

Det finnes ju ock i fråga om skyldigheten att exercera flera undantag gjorda i värnpligtslagen. Då så är, synes det ej vara alldeles omöjligt, att något undantag skulle kunna på ett eller annat sätt göras äfven för de här i fråga varande unge männen.

För det tredje äro ynglingar i bevaringsåldern i allmänhet så in-

tresserade för upptåg och äfventyr, att' de icke i allt för många fall skulle föredraga vanligt arbete i stället för att exercera. Att landets ungdom skulle fattas af en sådan obenägenhet för till värnpligtens fullgörande hörande vapenöfningar, att den till något afsevärdt antal skulle vilja undandraga sig desamma under förebärande af dessa samvetsbetänkligheter, är högst otroligt.

Någon fara för krigsmagten till lands och vatten kan sålunda ej uppstå derigenom, att man med hänsyn till samvetsömme beväringssynglingar börjar tillämpa de vackra grundlagsorden: »Ingens samvete tvinga eller tvinga låta.» Och hvarför skulle detta medföra fara för oss, då andra stater, såsom det bland annat framgår af engelsmannen mr W. Talloch samlade exempel härpå, kunnat göra det i mer eller mindre utsträckning utan att deraf skadas. Icke har Amerikas och Englands krigshärar lidit något därför, att man befriat qväkarne eller »vännerna» från krigstjenst. Kejsarinnan Katharina och Alexander I hafva säkerligen ej skadat Ryssland genom att taga hänsyn till mennoniternas samvetsbetänkligheter. I Tyskland och Danmark har man likaledes tagit mycken hänsyn till mennoniternas bestämda vägran att taga del i krigstjensten och i Frankrike har man gjort vissa medgifvanden åt de s. k. hinschisterna, som af religiösa skäl ej vilja vapenöfvas, men icke har man deraf märkt någon fara för staten. Om dessa stater hade utsträckt här ifrågavarande medgifvande äfven till andra personer än dessa nämnda samfunds medlemmar, och hvilka personer af samvets-skäl ej velat eller kunnat öfva sig i vapnens bruk, skulle det för visso lika litet hafva hotat deras krigsmagt till lands och vatten.

Men om man hos oss nu gäfve de samvetsömme den frihet, de behöfva, och det sedan visade sig, att staten deraf verkligen toge skada, så har man ju rätten kvar att då vidtaga betryggande åtgärder. Derför att man söker, som rättvist och billigt är, befria de samvetsömme från krigstjenst, har man väl ej afhändt sig all magt för framtiden att ingripa korrektivt, om det visar sig vara behöfligt. Någon farlig sak kan det sålunda ej vara att vidtaga den åtgärd, som här föreslås. Men om man ej tar hänsyn till allvarliga ynglingars samveten, då är det deremot att befara, att mången god medborgare, som genom fredlig id kunde gagna vårt land, ser sig nödgad att utvandra, och staten kommer genom sina lagars stränghet att orsaka ett martyrskap, som är både onödigt och förhatligt. Till och med franska revolutionens män drogo sig för att vålla martyrskap af sådan art. Nationalkonventets välfärdsutskott utfärdade t. ex. den 18 augusti 1793 en förordning, undertecknad af Couthon, Barrère, Heraut, Saint Just, Thuriot och Robespierre,

och deri tillerkändes mennoniterna frihet från aktiv krigstjänst under följande förklaring: »Vi hafva iakttagit hos detta folk en hjertats enfald och karakterens mildhet, och vi tro, att en god regering bör inregistrera alla sådana dygder i det allmännas tjänst.»

Sedan år 1888 har nedanstående antal beväringssynglingar med Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd lemnat Sverige.

År 1888	utvandrade	7,919
» 1889	»	3,784
» 1890	»	3,616
» 1891	»	5,247
» 1892	»	5,986
» 1893	»	6,972
» 1894	»	1,335
» 1895	»	2,429
» 1896	»	3,118
» 1897	»	2,038
» 1898	»	1,798
» 1899	»	2,299
» 1900	»	3,489

I hvad mån samvetstvånget i ena eller andra afseendet kan hafva inverkat på beväringssynglingars stora utvandringssiffra, är omöjligt att säga, men utan betydelse har det helt säkert icke varit.

Såsom det blifvit framhållet, hafva många länder måst göra eftergifter för samvetsömma ynglingars önskemål, och i Norge har man att nu taga under ompröfning ett förslag: »angående mulige bestemmelser om valgfrihed før værnepligtige manskaber». Det är att hoppas, att de så väl som vi skola kunna lösa frågan på ett tillfredsställande sätt.

Då emellertid ådömda straff för samvetsbetänkligheter mot krigstjensten ej kunna anses rättvisa, och då det ej heller kan rimligtvis betraktas såsom någon fara för hären att, på sätt och enligt de vilkor som antydts, befria samvetsömma unge män från militäröfringar eller krigstjänst, så hemställes vördsamt,

att Riksdagen behagade för sin del besluta, att § 2 i värnpligtslagen af den 5 juni 1885 med senare gjorda ändringar måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Från värnpligtens fullgörande frikallas:

a.) den, som till följd af lyte, sjukdom eller annan

dylik orsak är till tjänst vid rikets försvar oförmögen, samt

b.) den, som af samvetsskäl ej kan förmås att låta sig vapenöfvas; dock är sådan värnpliktig skyldig att i den ordning, Konungen eger närmare bestämma, under tid motsvarande minst den stadgade öfningstiden för kronans räkning uträtta annat arbete, som för den värnpliktige kan anses vara lämpligt.

Stockholm den 27 januari 1901.

J. Byström.

I motionens yrkande instämma:

Edvard Wavrinsky.

John Olsson.

Bil. 1.

Bref till »Upplysningens Vän» n:o 2, 1900.

Ännu en gång i fängelse.

Jag har nu åter fått vara i fängelse för min afsägelse af värnpligten. Det var nu femte gången jag sålunda fått vara fånge. Andra förbrytare kunna få aftjena sitt straff och vara fria, men icke så med oss, som kämpa mot denna omenskliga grymhet — kriget. Vi skola årligen kastas i fängelse, åtminstone tills vi blifvit 40 år gamla. Om det sedan tar slut härmed, kommer framtiden att visa.

Det var måndagen den 18 december 1899 jag nu fick anträda resan till Falu cellfängelse. Ditkommen, blef jag af fängelsedirektören mottagen på sedvanligt sätt och blef så jemte allt, hvad jag hade med mig, inskrifven i en af fängelsets böcker. Derefter fick man gå in i det innanför mottagningsrummet varande afklädnings- och badrummet, der man hade att afkläda sig sina egna kläder och ikläda sig fångdräkten. Jag frågade direktören, om det vore möjligt få använda sina egna ylleunderkläder, men fick ett nekande och hårdt afvisande svar. »Det var det värsta som kunnat hända mig», sade jag till vaktkonstapeln, som var med mig inne i det sist omnämnda rummet; men han tröstade mig med, att jag skulle få en varm cell. Och så fick jag kläda mig i fångdräkt helt och hållet. Något klen till helsan, som jag var, kändes det nu ganska oangenämt att gå in i cellen. Men hvad hjälpte det? Dit måste jag. Och att protestera deremot hade varit fruktlös möda. Det gälde därför äfven nu att gå i tro och se hvad utgång Herren skulle göra. Inkommen i cellen, som ingalunda kändes så varm, tar jag mig friheten draga en filt ur sängen och svepa om mig, hvarpå jag söker rätt på nådestolen och anförtror mig och min sak åt Gud. Omsider kommer vaktmästaren in till mig i cellen. Vi voro bekanta sedan förra gången jag var der. Och när jag talar om för honom, huru det är stäldt, dröjer det ej länge, förrän jag har mina egna ylleunderkläder. »Ni har rätt dertill», sade han; och jag fick sedermera veta, att det finnes en kongl. förordning af år 1884, som

stadgar, att fånge har rätt till egna kläder, så framt detta kan anses förenligt med snyggheten inom fängelset.

Utom första dagen fick jag alla dagar arbeta i källarvåningen med att såga och klyfva ved. Härigenom gick tiden jemförelsevis både fortare och lättare, än om man skulle suttit i cell ifrån morgon till kväll. En dag, medan jag är sysselsatt med mitt arbete, komma två fångar ned i källarvåningen åtföljda af en vaktkonstapel. Jag ger dem ett ögonkast och fortsätter utan vidare med mitt arbete. Innan jag vet ordet af, säger en bekant röst: »God dag, Hansson» — och framför mig står broder Lars Väster från Ore. Bror Väster hade kommit dit af samma orsak som jag, och äfven han mådde godt, sade han. Senare på dagen kom han åter ned, och under det han gick förbi, hviskade han: »Det var som jag skulle fått erfarå större kraft, när jag såg, att äfven du var här.» Ja, just så. Ingen, som ej erfarit det, kan tro, hvad det är trosstärkande att som bröder träffas på en sådan plats. Men den som fegt drar sig tillbaka gifver ett vittnesbörd, som verkar i alldeles motsatt rigtning. Jag hviskade åter till bror Väster: »Det är förnedringens väg, detta; men det är den väg som Jesus har gått, och det är rätta vägen till upphøjelse.»

Juldagsmorgon kl. 8 slog min fritimme, och mitt erfarenhetsmått rörande Herrens trofasthet och hjälp hade ökats icke så litet under dessa sju dygns fångenskap.

En broder Alfr. Hellström från Korsnäs skulle in i fängelset tredjedag jul för samma orsak. Således fingo de ha tre af oss der nästan samtidigt.

Sedan jag kom hem till Orsa har jag af tidningarna sett, att min nådeansökan till Konungen blifvit afslagen. Notisen lyder helt enkelt sålunda:

Afslagen nådeansökan. Till Kongl. Maj:t hade Anders Hansson från Hansjö, Orsa socken, inkommit med underdånig ansökning att af nåd blifva befriad från utgifvande af böter, som honom påförts för utvaro från första årets vapenöfning vid Dalregementet åren 1888—1891 och 1894 med tillhoppa 180 kronor.

Kongl. Maj:t har nu förklarad anledning ej förekomma att till denna ansökan lemna bifall.

Med anledning häraf torde man snart åter få gå i fängelse, men —
jag vill hålla ut
intill resans slut,
det är mitt fasta beslut.

A. Hansson.

Bil. 2

Bref till »Upplýsningens Vän» n:o 8, 1900.

Som jag för egen del är mycket intresserad af att se, huru det går för unga bröder, som afsäga sig värnpligten, så kanske det vore på sin plats, att äfven jag genom »Upplýsningens Vän» meddelade mina erfarenheter i denna sak. Men det är ej mer än två år, sedan jag frånsade mig denna bedröfliga tienst, så jag har ju ej synnerligt många erfarenheter att bjuda på.

När jag bevistade mönstringen och då vägrade att taga emot inskrifningsboken, blefvo de elaka och togo sig före att med våld stoppa den i mina fickor; men jag vägrade bestämdt att taga den. Och när hvarken fjerdingisman eller länsman kunde stoppa den i mina fickor i närvaro af de andra krigsherrarna, då rusade kapten upp från sin stol, och skulle väl han försöka, om det inte skulle lyckas, mente han, att förmå mig att taga den. Men till all lycka fastnade hans värja i stolen så att han blef hindrad en stund, medan det onda sinnet hos honom fick lägga sig litet. Men sedan kom han och fattade tag i kragen på min rock och stoppade boken innanför. Men jag tog undan den och sade, att det som jag sagt förut, var sagdt, nemligen att jag ej kunde lära mig att kriga på grund af guds ord och mitt eget samvete. Och så lade jag boken på bordet, omkring hvilket de andra krigsherrarna sutto, hvarefter jag fick gå min väg den gången. Sedan hörde jag ej af saken något förrän i december månad samma år. Då kom fjerdingisman och fordrade mig på tjugo kronor böter för uteblifvande från vapenöfning. Men det blef nu samma som förut, nemligen nej från min sida, ty att utbetala några böter med pengar ville jag ej, sade jag. »Ja, du får väl tjena utaf dem på fängelset då», sade han. Jag frågade då huru snart han trodde det skulle blifva. »Det kan dröja i flera månader det», svarade han. Den 12 februari kom emellertid polisen till mig och frågade, om jag tänkte betala mina böter; men jag svarade, att det gjorde jag ej. »Ja, ni får väl fara till Falun och tjena af dem på fän-

gelset då», sade han. Men genom min principals godhet, i det han sjelfmant erlade böterna för mig, blef jag befriad från fängelset den gången. Våren derefter reste jag från hemorten under inryckningsdagarna för att derigenom slippa undan vederbörandes händer. Men medan jag var borta, hade ingen frågat efter mig. Men i november samma år, 1899, kom fjerdingssmannen till mig och talade om, att jag nu hade nya böter och det dubbelt opp, emot hvad det var första gången. Men han ville ej mer än delgifva mig, sade han; och utgången fick jag förbida tills vidare.

Sista dagarna i februari då jag, efter en predikotur, som jag gjort i sällskap med A. H. från Grytnäs, under hemresan kom till Domnarfvet, hade jag bref från min hustru, deri hon meddelar, att polisen frågat efter mig och sagt, att jag skulle inställa mig hos honom, så fort jag komme hem. Jag instälde mig därför hos honom andra dagen efter min hemkomst. Och när jag då ej ämnade betala, sade han, att det vore bäst jag fore till Falun nästa dag: Så fick jag på morgonen den 1 mars lemna min hustru, nära och kära, och följa till den plats, der jag aldrig varit förr, nemligen Falu läns cellfångelse. Dittkommen blef jag humant och godt bemött af dess vaktmästare och betjening. Och der talades så godt om våra bröder, som varit der förut, och synnerligen A. Hansson, som dagen förut afgått derifrån.

Den 8 mars, eller efter sju dygns förlopp, kom konstapeln på morgonen och sade, att jag skulle komma ut efter vatten, skurborste och trasa, och sedan skulle jag skura min cell, hvilket jag gjorde. Och efter en stund kom han in igen och tittade på och sade, att det var väl gjordt. Sedan fick jag gå in till vaktmästaren och lemna utaf fångdräkten samt påtaga mina egna kläder, och vidare upp till direktören för att få min förpassning. Klockan åtta på morgonen slog min fritimme, och porten öppnades, och jag fick fritt afgå, glad och tacksam för den stora kärlek och omvårdnad Gud beskärt mig under tiden jag varit inom fängelsets murar. På qvällen fick jag följa med tåget hem och åter igen få se och glädjas med slägt och vänner.

A. G. Gustafsson,

Adr.: Enå qvarn, Rättvik.